

напрямами. Мотиваційна компонента спрямована на подолання відчуження працівника, створення умов, що сприяють зацікавленості співробітників в підвищенні ефективності роботи через впровадження та розвиток підприємницьких почав всередині підприємства [10].

Висновки. Розуміння та вивчення ролі інтрапренерства сприяє його практичному використанню на вітчизняних підприємствах. Інтрапренерство, незважаючи на складності його впровадження, спричинить їм значні вигоди, де важливим аргументом є досвід успішного використання зарубіжними компаніями при безумовності принципів, на яких ґрунтується концепція. Знання як фактор виробництва, корпоративна відповідальність кожного працівника, соціальна відповідальність компанії перед її робітниками, можливість реалізації творчих здібностей – все це є визначальними факторами успішного розвитку підприємницьких структур, що особливо доцільно в складних економічних умовах вітчизняних підприємств.

Література

1. Carland J.C., & Carland, J.W. (2007). Intrapreneurship: A requisite for success. *Entrepreneurial Executive*. – Режим доступу : <http://www.alliedacademies.org/public/proceedings/InternetProceedings/paai-11.pdf>
2. Томилов В.В. Маркетинг и интрапренерство в системе предпринимательства [Електронний ресурс] / Томилов В.В., Крупанин А.А., Хакунов Т.Д. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 1998. – Режим доступу : <http://www.marketing.spb.ru/read/m20/3.htm>
3. Макконнелл К.Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика / К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю ; [пер. с англ.]. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 972 с.
4. Вундерер Р. Ключевая роль социальной компетенции в концепции сопредпринимательства / Р. Вундерер, П. Дик // Проблемы теории и практики управления. – 2003. – № 6. – С. 103–109.
5. Организация предпринимательской деятельности : учебник / [А.Н. Асаул, М.П. Войнаренко, П.Ю. Ерофеев та ін.]; под ред. А.Н. Асаула. – СПб. : «Гуманистика», 2004. – 448 с.
6. Богдан О.І. Формування підприємницької системи внутрішньо фірмових відносин [Електронний ресурс] / О.І. Богдан, Н.М. Яценко // Академічний огляд. – 2009. – № 2. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/ao/2009_2/13.pdf
7. Задачи менеджмента в XXI веке. – М. : Вильямс, 2007. – С. 272.
8. Хизрич Р. Предпринимательство, или Как завести собственное дело и добиться успеха : Вып. I. Предприниматель и предпринимательство / Р. Хизрич, М. Питерс ; [пер. с англ.]. – М. : Прогресс, 1992. – 160 с.
9. Головне управління статистики АРК [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sf.ukrstat.gov.ua/ukegrpou.htm>
10. Пузикова Е.А. Развитие внутреннего предпринимательства на предприятии [Електронний ресурс] / Е.А.Пузикова // Креативная экономика / Пузикова Е.А. – 2009. – № 5 (29). – С. 98–105. – Режим доступу : <http://www.creativeconomy.ru/articles/2389/>

Надійшла 07.05.2012; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.

УДК 658.8

Я. П. ПУХАЛЬСЬКА

Хмельницький національний університет

АНАЛІЗ ЗМІНИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

На основі дослідження теоретичних і практичних засад реалізації зовнішньоекономічної діяльності за умов сучасної конкуренції запропоновано показник зміни ефективності зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства.

Based on the study of theoretical and practical foundations of foreign economic activity has been proposed a method for assessing the effectiveness of foreign engineering companies.

Ключові слова: конкурентоспроможність, управління, зовнішньоекономічна діяльність, машинобудівне підприємство, ефективність.

Вступ. Проблема ефективності виробництва завжди посідала важливе місце серед актуальних проблем економічної науки. Зацікавленість нею виникає на різних рівнях управління економікою – від власників приватного підприємства до керівників держави. Проблеми підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності держави набувають на сучасному етапі виняткового значення.

Це пов'язано, по-перше, з рядом факторів внутрішнього характеру: знаходженням економіки країни на перехідному етапі до ринкової системи господарювання, яка перебуває в ситуації об'єктивної незбалансованості структури економіки та її повільної структурної перебудови; надмірною енерго- і ресурсоемістю галузей народного господарства; низькою конкурентоспроможністю національного виробництва; поступовим занепадом науково-технічного і високотехнологічного промислового потенціалів тощо.

По-друге, це обумовлено системою зовнішніх факторів: надмірною (від 20 до 90%) залежністю економіки України від монопольних імпортерських ринків постачання стратегічно важливих товарних позицій для життєво важливих галузей виробництва; наявністю тисяч українських підприємств, задіяних у виробничих циклах, кінцева продукція яких виробляється за межами України; залежністю процесу структурного та технологічного реформування економіки України від різних форм зовнішніх джерел фінансування; відсутністю розвинутої зовнішньоторговельної інфраструктури; слабкою конкурентозахищеною зовнішньоекономічної діяльності України в умовах жорсткої конкурентної боротьби на міжнародних ринках товарів [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Визначенню ефективності зовнішньоекономічної діяльності приділяли увагу такі вітчизняні вчені, як А.А. Мазаракі, Н.М. Ушакова, Л.О. Лігоненко, О.І. Кириченко, Г.О. Філатова і зарубіжні, зокрема, російські науковці – І.О. Муравйова, Л.Є. Стровський, В.В. Бокова, О.В. Буреніна, С.М. Попова, Ю.О. Огородніков та ін. Вони досліджували певні підходи щодо визначення ефективності зовнішньоекономічної діяльності на рівні окремого господарюючого суб'єкта або окремої зовнішньоторговельної операції, але одночасно розглядали мікропроцеси, які мали вплив на цей суб'єкт. Але в даних роботах не конкретизовано самого процесу дослідження ефективності ЗЕД на підприємстві та впливу залучених ресурсів на успішність функціонування зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є аналіз необхідності та приклад оцінки зміни ефективності зовнішньої діяльності для промислових підприємств, особливо машинобудівної галузі.

Результати дослідження. У пошуку шляхів удосконалення методики, що демонструє реальну конкурентоспроможність підприємства в оцінці потенційної можливості та доцільності здійснення своєї діяльності на зовнішньому ринку, автор пропонує методику погодженої оцінки зміни конкурентоспроможності підприємства та зовнішньоекономічної діяльності, яка складається з чотирьох груп показників, які характеризують стан ЗЕД, ефективність використання капіталу на шляху до завоювання нових ринків, ефективність здійснення основних видів зовнішньоекономічної діяльності та потенційну їх конкурентоспроможність.

Метою даного аналізу є оцінка стану та динаміки зовнішньоекономічної діяльності підприємства за умов конкуренції. Невелика кількість показників дозволяє оцінити потенціал діяльності підприємства на зовнішньому ринку. Методологія розрахунку наведених вище показників зводиться до порівняння з раніше досягнутими показниками діяльності підприємства.

Таким чином, після розрахунку показників керівництво оцінює основні бізнес-процеси. У випадку відставання за яким-небудь показником, розробляються заходи щодо його покращання. Показники дозволяють також провести ранжування важливості дій керівників підприємства щодо покращання процесів виходу на зовнішній ринок.

Нормативні показники (індикатори) можуть бути визначені як параметри меж, в яких можлива реалізація зовнішньоекономічної діяльності, так як на відміну від показника, що надає лише кількісну інформацію, індикатор носить векторний, спрямований характер. Кількість індикаторів в системі зовнішньоекономічного бюджету підприємства може бути як завгодно великою, однак, автором запропоновано п'ятнадцять індикаторів оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства.

Метою запровадження розробленого механізму є оцінка здатності підприємства приносити доход шляхом здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Зважаючи на це, були відібрані з великої кількості показників найбільш важливі, які мають істотне значення в умовах досить розвинутих ринкових відносин. Нове середовище, зовнішні ринки, в яких функціонує підприємство, доводять необхідність пошуку інвесторів. Через те, вибір індикаторів оцінки зовнішньоекономічної діяльності підприємства і пошук напрямів її удосконалення мають врахувати й загальноприйняті міжнародні стандарти.

Окрему проблему становить вибір і обґрунтування критеріїв для оцінки отриманих фактичних показників, з якими можна порівняти нормативні (індикативні) коефіцієнти. Слід зауважити і врахувати те, що єдиний для всіх галузей і підприємств нормативних чи еталонних значень коефіцієнтів бути не може в силу специфіки технопроцесів, трудомісткості виготовлення продукції тощо. Для розв'язання цього питання вчені рекомендують використовувати або показники кращих у галузі підприємств (еталонні значення), або середньогалузеві значення коефіцієнтів. Аналіз останніх дозволяє отримати за кожною групою коефіцієнтів оцінку того, до якої категорії (нижче середнього, середнього, чи вище середнього по галузі) потрапляє машинобудівне підприємство.

За відсутності таких критеріїв та орієнтирів залишається можливість простежити їх динаміку за певний період і охарактеризувати тенденцію їх зміни. Далі необхідно перекласти інтерпретацію цієї тенденції як сприятливу, несприятливу, або нейтральну, тобто таку, що викликає чи покращення, чи погіршення, чи відсутність коливань коефіцієнтів економічного становища підприємства, що залишаються на тому самому рівні, як у попередній період.

Зважаючи на зазначене вище, пропонуємо в якості індикаторів-показників зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства використовувати коефіцієнти: частки обсягу реалізації продукції

на зовнішньому ринку, частки експортних операцій, середньозважені частки зовнішнього ринку, ефективність різновидів зовнішньоекономічної діяльності, технології впровадження, частки сертифікованих видів продукції, її конкурентоспроможність тощо.

Визначені нами нормативні характеристики ґрунтуються на основі експертного опитування керівників відділі зовнішніх зв'язків машинобудівних підприємств та на основі статистичних даних.

Індикатори-показники зовнішньоекономічної діяльності підприємства слід поділити на дві умовні групи, що мають між собою якісні розходження. До першої групи слід віднести показники з певними нормативними значеннями: обсяг реалізації продукції підприємства на зовнішньому ринку, частка зовнішньоторговельних операцій в загальному обсязі реалізованої продукції, середньозважена частка зовнішнього ринку продукції підприємства, коефіцієнт віддачі оборотного капіталу для експортних та імпорتنних операцій, інвестиційна привабливість ЗЕД, ефективність експортних та імпорتنних операцій підприємства, ефективність міжнародного науково-технічного співробітництва, ефективність підприємства з переходом на виробництво спеціалізованої продукції на експорт, ефективність підприємства з реалізацією договору міжнародної кооперації та спеціалізації виробництва, ефективність здійснення бартерних операцій, коефіцієнт технологічного випередження.

Слід зауважити, що як зниження значення цих показників нижче нормативних, так і їх перевищення необхідно трактувати як погіршення характеристик зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Отже, слід виділити наступні стани індикаторів-показників першої групи:

- показники знаходяться в межах певного діапазону нормативних значень, що рекомендуються у вигляді коридору значень (може бути рух від границь до центру, що є бажаним покращанням ситуації);
- показники перебувають у рекомендованих межах і аналіз динаміки вказує на їх стійкість, а отже, стабільність певної ситуації;
- показники знаходяться в рекомендованих межах, але аналіз динаміки вказує на їх погіршення (рух від середини коридору до нижньої межі);
- показники перебувають за рекомендованими межами, але спостерігається тенденція до поліпшення існуючої ситуації;
- показники знаходяться поза рекомендованим коридором і мають стійку тенденцію;
- показники знаходяться за межами нормативу і весь час погіршуються.

До другої групи показників слід віднести ненормовані показники, значення яких не можуть бути використані для оцінки ефективності функціонування зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства без порівняння зі значенням аналогічних показників підприємств-конкурентів щодо випуску конкретного виду продукції. Якщо ж таке порівняння неможливо здійснити в силу відсутності відповідних даних підприємств-конкурентів, слід аналізувати тенденцію зміни цих показників і виявити їхнє погіршення або покращання. Отже, друга група показників оцінки зовнішньоекономічної діяльності підприємства може бути охарактеризована такими станами: «покращання», «стабілізація», «погіршення».

До другої групи слід віднести показники: частка сертифікованих видів продукції, коефіцієнт конкурентоспроможності товару.

Обрані нами показники зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства всесторонньо характеризують її результативність. Їх поділ на дві групи умовний і є, в свою чергу, прийомом аналітичного інструменту в нашій країні. У зарубіжній практиці застосовується більш широка палітра таких показників, у вітчизняній – такої практики недостатньо.

Однак, всі перераховані індикатори при розрахунку коливаються в межах від 0 до 2, тобто значення показника до 1 характеризує негативну тенденцію на підприємстві, а більше за 1, відповідно, позитивну. Чим більше значення показника, тим краще функціонує підприємство при сучасних умовах конкуренції на ринку. Таким чином, якщо значення будь-якого показника з вибірки коливається в межах від 1,0–1,3 – це низький рівень показника, значення 1,4–1,6 характеризують помірний рівень показника, значення в межах від 1,7–1,9 – високий рівень показника.

Оцінка результатів діяльності машинобудівного підприємства за певний період передбачає виявлення факторів, що вплинули на результати господарської діяльності, вивчення причин допущених помилок і втрат, розкриття наявних резервів, і розробку заходів щодо підвищення ефективності господарської діяльності підприємства за умов інтеграції.

Для узагальненої характеристики економічної ефективності зміни зовнішньоекономічної діяльності машинобудування як у цілому в регіоні, так й у розрізі окремих підприємств можна розраховувати інтегральний рівневий показник ефективності на основі використання середнього зваженого арифметичного показника:

$$I\Delta Ef = \sum K_i d_i, \quad (1)$$

де $I\Delta Ef$ – інтегральний рівневий показник зміни ефективності;

d_i – ваговий коефіцієнт окремого показника, що характеризує зміну ефективності

зовнішньоекономічної діяльності (визначається експертним методом залежно від важливості (вагомості) показника для узагальненої оцінки зміни ефективності);

K_i – функціональні критерії зміни ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств;

i – якісний показник, відповідно до загальної кількості показників.

При комплексному аналізі зовнішньоекономічної діяльності охоплюється вся взаємопов'язана сукупність показників підприємства, що відображають за певний (звітний) період повністю або частково його господарську, виробничо-комерційну й фінансову діяльність щодо реалізації зовнішньоекономічних відносин. Результати проведеного аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємства, об'єднання або його спеціалізованих фірм за звітний період, пропонується відобразити у загальному комплексному показнику зміни ефективності зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства за умов сучасної конкуренції ($I\Delta ZED$), зважені коефіцієнти якого були визначені на основі експертного опитування керівників машинобудівних підприємств:

$$I\Delta ZED = 0,15I\Delta C + 0,24I\Delta P + 0,43I\Delta E + 0,18I\Delta P, \quad (2)$$

де $I\Delta C$ – індекс зміни стану зовнішньоекономічної діяльності підприємства за аналізований період;

$I\Delta P$ – індекс зміни ефективності використання ресурсів для реалізації зовнішньоекономічних рішень за певний період;

$I\Delta E$ – індекс зміни ефективності зовнішньоекономічних операцій підприємства визначений за досліджений період;

$I\Delta P$ – індекс зміни потенціалу конкурентоспроможності здійснення зовнішньоекономічної діяльності за визначений період.

Аналіз стану зовнішньоекономічної діяльності ($I\Delta C$) проводиться з метою визначення тенденції розвитку зовнішньоекономічних зв'язків підприємства, ступеню пріоритетності зовнішньої торгівлі як сфери виробничої та комерційної діяльності підприємства, ступеню активності зовнішньоекономічної діяльності підприємства та ефективності його збутової діяльності. Цей показник включає: індекс зміни обсягу реалізації продукції підприємства на зовнішньому ринку, індекс зміни частки експортних (зовнішньоторговельних) операцій в загальному обсязі реалізованої продукції, індекс зміни середньозваженої частки зовнішнього ринку продукції підприємства.

Важливою складовою аналізу ефективності зовнішньоекономічної діяльності для підприємства виступає розрахунок показників раціонального використання ресурсів для здійснення зовнішньоекономічних зв'язків ($I\Delta P$). Так, уповільнення розрахунків з іноземними покупцями, використання комерційного кредитування, практика якого широко використовується у світовій торгівлі машинобудівною продукцією, уповільнює оборот залучених коштів, не дивлячись на приріст ефективності експортно-імпортних операцій. Саме тому, показник віддачі вкладених коштів має важливе значення і дозволяє приймати відповідні рішення щодо підвищення ефективності використання капіталу підприємства. Цей показник містить індекс зміни коефіцієнту віддачі оборотного капіталу для експортних операцій, індекс зміни коефіцієнту віддачі оборотного капіталу для імпортних операцій, індекс зміни інвестиційної привабливості ЗЕД.

Для оцінки зовнішньоекономічної діяльності найбільше значення мають показники ефективності експортної та імпортної діяльності підприємства ($I\Delta E$), які характеризують ступінь корисності щодо проведення таких операцій за деякий період часу та повернення залучених коштів на їх здійснення. Цей показник містить: індекс зміни ефективності експортних операцій підприємства, індекс зміни ефективності імпортних операцій підприємства, індекс зміни ефективності міжнародного науково-технічного співробітництва, зміну ефективності підприємства з переходом на виробництво спеціалізованої продукції на експорт, зміну ефективності підприємства з реалізацією договору міжнародної кооперації та спеціалізації виробництва, зміну ефективності здійснення бартерних операцій.

В процесі дослідження ситуації підприємства щодо охоплення нових ринків, необхідно звернути особливу увагу на потенційні можливості ефективної роботи за умов постійного посилення конкуренції ($I\Delta P$), що відображається у використанні нових досягнень науки і техніки та виготовленні, на цій основі, високоякісної продукції з покращеними характеристиками, які відповідають діючим міжнародним стандартам. Цей показник містить індекс зміни частки сертифікованих видів продукції, індекс зміни коефіцієнту технологічного випередження, індекс зміни коефіцієнту конкурентоспроможності товару.

Тенденції сучасної практики завоювання нових ринків свідчить про те, що дуже часто найбільшими аргументами для здійснення споживачем покупки стають цінові, сервісні та екологічні параметри товарів, оскільки технічні характеристики продукції часто виявляються надлишковими і непотрібними і, таки чином, втрачають своє визначальне значення. Тому, керівникам підприємств, при здійсненні аналізу своєї зовнішньоекономічної діяльності, необхідно використовувати інтегральний індекс, який враховує якісні та цінові характеристики продукції.

Отримане числове значення комплексного показника зміни ефективності зовнішньоекономічної діяльності для машинобудівного підприємства за умов сучасної конкуренції буде знаходитись в межах від 0

до 2 і дасть можливість визначати загальну динаміку щодо результативності діючої стратегії завоювання нових сегментів зовнішніх ринків. Це, в свою чергу, дасть можливість визначати стратегію розвитку зовнішньоекономічної діяльності на наступний період і дасть можливість, на основі проведеного дослідження, вдосконалити діючий механізм управління зовнішньоекономічною діяльністю на підприємстві.

Таким чином, якщо числове значення комплексного показника зміни ефективності зовнішньоекономічної діяльності менше за одиницю, то здійснення зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві проводиться неефективно і потребує визначення факторів негативного впливу, шляхом аналізу кожного показника в системі узгодженої оцінки зміни ефективності зовнішньоекономічної діяльності, і розробки системи дій щодо усунення цих недоліків.

Значення показника більше за одиницю свідчить про позитивний рівень розвитку зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві і засвідчує нарощення конкурентних позицій машинобудівного підприємства для подальшої діяльності галузі на наступний період. Чим більше значення показника, тим краще функціонує підприємство на сучасному етапі конкурентного середовища.

Висновки. Запропонований метод оцінки зміни ефективності зовнішньоекономічної діяльності за певний період охоплює всі важливі показники, які утворюють комплексну систему аналізу ефективності проведеної політики управління зовнішньоекономічними зв'язками на підприємстві. При чому, аналіз кожної групи показників дозволить виявити існуючі проблемні зони і розробити програму щодо їх усунення.

Таким чином, використання розробленого нами показника допомагає здійснити комплексний фактичний аналіз ефективності зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства, що дозволяє виявити слабкі місця і причини недоліків діяльності на зовнішньому ринку та, на основі отриманих результатів, розробити практичні рекомендації для покращення роботи механізму управління зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Література

1. Авдеенко В.И. Производственный потенциал промышленного предприятия / В.И. Авдеенко, И.В. Котлов. – М. : Экономика, 1989. – 239 с.
2. Збаражская Л. Макропропорции украинской промышленности и приоритетные задачи промышленной политики / Л. Збаражская // Экономика Украины. – 2000. – № 5. – С. 19–27.
3. Кормнов Ю. Внешнеэкономические аспекты развития машиностроительного комплекса / Ю. Кормнов // Экономист. – 1996. – № 6. – С. 18–27.
4. Макогон Ю.В. Управление международной конкурентоспособностью предприятий (организаций) / Ю.В. Макогон, Ю.А. Гохберг, О.Б. Чернега. – Донецк : ДонНУ, 2003. – 278 с.

Надійшла 12.05.2012; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.

УДК 338

В. В. ПУХАЛЬСЬКИЙ
Хмельницький національний університет

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ РИНКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Запропоновано напрями удосконалення ринкового регулювання та активізації розвитку туризму в Україні, розкрито складові та важелі впливу.

Directions of improvement of the market adjusting and activation of development of tourism are offered in Ukraine, constituents and levers of influence are exposed.

Ключові слова: туризм, розвиток, регулювання, активізація.

Актуальність теми дослідження. Туризм в останні десятиліття став однією з провідних та найбільш динамічних галузей світової економіки, яка позитивно впливає на політичне, економічне, культурне та соціальне життя населення країн світу. Для багатьох країн туризм є вагомим джерелом збільшення ВВП, валютних надходжень до бюджету, зростання зайнятості і добробуту населення, підвищення культурного та духовного рівня розвитку.

Розвиток туристичної сфери в Україні, яка б успішно інтегрувалася до міжнародних туристичних взаємовідносин, є одним з провідних напрямів структурних змін економіки країни. Сприятливі умови для формування національного ринку конкурентоспроможних туристичних послуг мають створюватися державою на основі новітніх механізмів управління, в умовах відкритої економіки.

Розвиткові зовнішньоекономічної діяльності туристичної діяльності Україні сприяють значні туристичні ресурси, активізація участі України в міжнародному поділі праці, поступове залучення